

Образовање ученика-ица припадника ромске националне заједнице

Министарство просвете Републике Србије активно ради на унапређивању доступности и квалитета образовања за сву децу и ученике, са посебним фокусом на децу из остљивих друштвених група. Најзначајнији ефекти предузетих мера подршке огледају се у повећаном обухвату ромске деце системом образовања и васпитања, смањеном одустајању од образовања и раном напуштању образовања. Посебно се уочава пораст ученика који уписују и завршавају средњу школу.

Ефекти мера подршке на унапређивање образовања ученика и студената ромске националности

МИЦС 6¹ истраживање донело је следеће податке:

- 7,4% ромске деце до 5 година похађају ПВО (51м, 49ж);
- 80% похађа Припремни предшколски програм (ППП) (52м,48ж) – **повећање за 20%**;
- 85,4% ромске деце уписује ОШ (49%м,51ж%), од којих је 80,8% похађало ППП – **повећање за 15%**;
- Бруто стопа уписа у 8. разред ОШ је 62%, док је стопа завршавања ОШ 64%;
- Смањен је дроп-оут за 7%
- Стопа преласка у средњу школу за ромске ученике износи 52,6%, док стопа завршавања СШ износи 61% - **повећање за 20%**;
- 27% ромских девојчица у СШ – **повећање за 12%**

Наставља се са применом низа мера подршке као што су афирмативни упис у ПУ, ОШ и без докумената, затим **мере афирмативне акције уписа у средње школе** - до сада уписано преко **13.000 ученика** (од тога 55% девојчица).

Пратећи образовну реформу Министарство просвете је, уз учешће Националног савета ромске националне мањине, израдило нове програме наставе и учења за *Ромски језик са елементима националне културе* за све разреде основне школе. Ови програми усвојени су од стране Националног просветног савета. За изборни програм *Ромски језик са елементима националне културе* штампана су четири уџбеника за први шест разреда и налазе су у Каталогу уџбеника на језицима националних мањина за предшколско, основно и средње образовање и васпитање – школска 2022/2023. година <https://mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2022/03/Katalog-udzbenika-na-jezicima-nacionalnih-manjina.pdf>: Ромски језик са елементима националне културе, читанка за четврти разред основне школе на ромском језику; Ромски језик са елементима националне културе, читанка за трећи разред основне школе на ромском језику; Ромски језик са елементима националне културе – Буквар за 2. разред основне школе за наставу на ромском језику; Сликоница за 1. разред основне школе – ромски језик са елементима националне културе Рома, Уџбенички комплет Ромски језик са елементима националне културе за пети разред (Читанка и

¹ Истраживање вишеструких показатеља о положају жена и деце у Републици Србији, Републички завод за статистику и УНИЦЕФ - MICS Multiple Indicator Survey 2019: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/istrazivanje/mics/>;

Радна свеска) на ромском језику и писму, Уџбенички комплет Ромски језик са елементима националне културе за шести разред (Читанка и Радна свеска) на ромском језику и писму.

Табела 1. Број ученика и ученица који изучава Ромски језик са елементима националне културе

Школска година	Број ученика-ица	Број школа
2016/17	2.264	72
2017/18	2.252	72
2018/19	2.860	74
2019/20	2.553	68
2020/21	2.467	68
2022/23.	2.500 ²	60 ³

Извор: Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2022

На Филолошком факултету Универзитета у Београду од 15. априла 2015. године настава ромског језика је укључена у основне академске студије, а у оквиру Центра за стручно усавршавање и евалуацију, Факултет организује курсеве ромског језика чиме се омогућава дипломираним наставницима да стекну потврде о знању ромског језика - сертификате и укључе се у редовну наставу у основним школама у којима се предаје предмет *Ромски језик са елементима националне културе*. МПНТР је реализовало иницијативу да Висока струковну школе за васпитаче „Михајло Палов“, Вршац, за студенте који су стекли звање струковни васпитач, а који су део наставе слушали и положили на ромском језику, изда Уверење о познавању ромског језика. Овим се унапредио наставни кадар који може да предаје изборни програм *Ромски језик са елементима националне културе*. До сада је сертифициковано 100 наставника за реализацију изборног програма Ромски језик са елементима националне културе, 60% њих је ангажовано у основним школама.

Завод за унапређивање образовања и васпитања је креирао програм стручног усавршавања *Обука за наставнике Ромског језика са елементима националне културе* у сарадњи са Центром за образовање Рома и етничких заједница (октобар 2021). Обуку је похађало 30 учесника, а оснажени су у планирању, остваривању, праћењу, вредновању и самовредновању процеса наставе и учења у складу са затевима нове образовне парадигме, образовним циљевима и природом предмета. Осим тога, посебна пажња је поклоњена познавању и коришћењу доступног уџбеничког корпуса и одговарајуће литературе, њиховом применом у настави, одабиру и осмишљавању адекватних метода, техника и облика рада, како би се испунили образовни циљеви. Полазници су унапредили своје лингвистичке компетенције и учврстили знања из области познавања ромске културне баштине, савремене ромске културе и њене присутности у општим друштвеним и културним кретањима. Полазници програма обуке су у складу са Стандардима компетенција за професију наставника и њиховог професионалног развоја, развили следеће компетенције: компетенције за

² У тренутку припреме овог извештаја (новембар 2022) подаци се још прикупљају кроз ЈИСП.

³ Исто

наставну област, предмет и методiku наставе; компетенције за подучавање и учење; компетенције за подршку развоју личности ученика; компетенције за комуникацију и сарадњу.

Педагошки завод Војводине је (април 2022) организовао програм стручног усавршавања за запослене у образовању под називом Методика наставе за изборни програм – *Ромски језик са елементима националне културе*. Програм је добио статус програма од јавног интереса, а намењен је наставницима који изводе наставу изборног програма *Ромски језик са елементима националне културе* и има за циљ унапређивање методичко-педагошких компетенција наставника ромског језика за остваривање овог изборног програма. Учесницима програма, 15 наставника ромског језика, представљени су различити методички поступци у анализи књижевних дела, начини мотивисања ученика за читање и анализу прозног текста, као и функционални поступци у настави граматике и различите лексичке и семантичке вежбе. Наставници изборног програма *Ромски језик са елементима националне културе* из 14 основних школа на територији АП Војводине оценили су програм веома успешним. Такође, наставници су исказали велико задовољство тиме што је обука реализована на њиховом матерњем, ромском језику.

Изазови у прикупљању података о броју деце ромске националне мањоине у образовном систему

Имајући у виду да према Уставу Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006) Слобода изражавања националне припадности није обавезна, члан 47, „Изражавања националне припадности је слободно. Нико није дужан да се изјашњава о својој националној припадности“, па стога родитељи нису у обавези да се изјашњавају о својој националној припадности, а сходно томе, установе образовања и васпитања не прикупљају податке према националној припадности. Закон о основама система образовања и васпитања - ЗОСОВ („Сл. гласник РС“, бр. 88/17, 27/18-др. закони, 10/19, 6/20 и 129/21), члановима 175 и 176 је уредио успостављање јединственог информационог система просвете (ЈИСП), као и увођење јединственог образовног броја (ЈОБ) који прати његовог носиоца кроз све нивое формалног образовања и васпитања и представља кључ за повезивање свих података о детету, ученику и одраслом у ЈИСП-у. ЈОБ представља индивидуалну и непоновљиву ознаку која се састоји од 16 карактера и која се додељује детету, ученику и одраслом у аутоматизованом поступку преко ЈИСП-а, на захтев установе, при првом упису у установу. Овај механизам омогућава праћење детета у систему, али и ефекте афирмативних и других мера подршке. Правилник о ближим условима у поступку доделе јединственог образовног броја („Службени гласник РС“, број 81/2019) усвојен 15. новембра 2019. Усвојен је и Правилник о Јединственом информационом систему просвете („Сл. гласник РС“, број 81/2019-37). Овим правилником прописују се ближи услови и начин успостављања ЈИСПа, регистара установа, акредитованих високошколских установа, акредитованих студијских програма, запослених у установама и високошколским установама, деце, ученика, одраслих и студената, вођења, прикупљања, уноса, ажурирања и доступности података који се уносе у регистре, као и врсте статистичких извештаја на основу података из регистара. Успостављањем ЈИСП-а значајно се унапређује систем праћења образовних постигнућа. Међутим, Министарство просвете се сусреће са изазовом приликом прикупљања података о обухвату ученика ромске националности образовањем, уз додатну опрезност, јер прикупљање података по националној припадности може бити карактерисано и као дискриминација, а то свакако није намера. Министарство за потребе праћења ефеката мера у овој области процењује ниво укључености или на основу удела ромског

становништва према последњем Попису становништва или претпоставке на основу социокултуралних карактеристика породица. Део података добијамо и праћењем примене афирмативних мера при упису у средње школе и високо-школске установе чији оснивач је Република Србија, као и доделом стипендија за ученике ромске националности.

Табела 2. Примена афирмативне мере за упис у средњу школу, по школским годинама

Школска година	Број уписаних	% девојчица
2016/17	1713	52%
2017/18	1696	52%
2018/19	2220	56%
2019/20	2209	57%
2020/21	1894	56%
2021/22	1900	54%
2022/23	прикупљање података је у току	

Извор: Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2022

Стипендирање као мера подршке образовању Рома - за последњих 7 школских година укупно је додељено **6.533** стипендија ромским ученицима, од чега је 65% девојчица. Укупно се стипендира у 2020-21. години 1213 ученика. У школској **2021/2022. години одобрено је 1114** стипендија ученицима средњих школа у Републици Србији, који су припадници ромске националне мањине. Месечни износ стипендије је 5.400,00 динара (46 Евра) и исплаћује се у 10 једнаких месечних рата.

Табела 3. Преглед додељених ученичких стипендија у последњих 7 школских година:

Школска година	МПНТР/Буџет Републике Србије	МПНТР у сарадњи са међународним организацијама	<u>УКУПНО</u>
2015/16	176 стипендија – услов: школски успех одличан - 65% девојчица	510 - школски успех од 2,5 до 3,5 - 68% девојчица	<u>686</u>
2016/17	150 стипендија - школски успех одличан - 60% девојчица	510 - школски успех од 2,5 до 3,5 - 65% девојчица	<u>660</u>
2017/18	303 стипендије - школски успех 4 и 5 - 63% девојчица	РЕФ 500 - школски успех од 2,5 до 3,5 - 67% девојчица	<u>803</u>
2018/19.	547 стипендија школски успех 4 и 5 - 60% девојчица	РЕФ- 303 школски успех од 2,5 до 3.5	<u>850</u>
2019/20.	503+704 ученичких стипендија, 1 ученички кредит	МПНТР и ИПА	<u>1207</u>
2020/21	1213 ученичких стипендија	МПНТР и ИПА	<u>1213</u>

2021/22	1114 ученичких стипендија	МПНТР	<u>1114</u>
Стипендије за 6.533 ромских ученика/ца, од чега 65% девојчица			

Извор: Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2022

Менторска подршка - значајан подстицај остајању у систему, ангажовано је **150 ментора**. Ромски образовни фонд са Министарством, наставља да ради на унапређивању ове области.

Педагошки асистент (ПА) као мера подршке – У складу са новим Правилником о педагошком и андрагошком асистенту („Сл. гласник РС“, бр. 87/2019-258), којим су уређени опис посла, стручна спрема/образовање, додатна знања/испити/радно искуство педагошких асистента, за школску 2021/22. годину ангажовани су **нових ПА, њих 21, а за школску 2022/23. годину у духу наставка ширења мреже педагошких асистената ангажовано је још 12 нових асистената**. Тренутно је у систему образовања и васпитања (финансирани са локалног и републичког нивоа) ангажовано и плаћа се из републичког односно локалног буџета: 215 у основним школама, 7 у средњим школама, 32 педагошка асистента у предшколским установама. Реализована је „Обука за педагошког асистента за децу и ученике ромске националности којима је потребна додатна подршка у образовању“ са 260 ПА, а покренута је са циљем јачања компетенција педагошких асистената и асистенткиња, дефинисана је Правилником о педагошком асистенту и андрагошком асистенту као један од услова за ангажовање, обука је акредитована решењем министра просвете науке и технолошког развоја. Обука се налази на Националној образовној платформи Завода за унапређивање образовања и васпитања и доступна је новоангажованим педагошким асистентима.

Афирмативна мера за упис на високошколске установе датира још из 2003/2004. године, до сада је уписано укупно 1743 студента (51% су девојке). Од 733 студента уписаних по афирмативној мери за последњих 5 академских година, просек је 146 студента годишње.

Табела 4. Примена афирмативне мере за упис на високошколске установе чији оснивач је Република Србија, 1% по академској години

Академска година	Број уписаних	% девојака
2016/17	182	49%
2017/18	154	55%
2018/19	120	51%

Извор: Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2022

Студенти припадници ромске националне мањине се посебно рангирају приликом доделе студентских стипендија и кредита применом блажих критеријума у складу са афирмативним мерама у области образована, од друге године студија, уколико нису губили годину током студија, без обзира на просечну оцену и ЕСПБ бодове. У академској 2021/22. додељено је 9 студентских кредита и 90 студентских стипендија.

Број студентских стипендија утврђује се према расположивим средствима у буџету Републике Србије за одговарајућу годину.

Табела 5. Број студентских кредита и студентских стипендија за студенте ромске националности

<u>Академска година</u>	<u>Кредити</u>	<u>Стипендије</u>
2017/18	14	99
2018/19	11	115
2019/20	9	116
2020/21	4	108
2021/22	9	90
<u>УКУПНО</u>	<u>47</u>	<u>528</u>

Извор: Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2022

Програм бесплатних уџбеника као мера подршке

Имајући у виду важност доступности образовања за све, Министарство је и за следећу школску 2022/23. годину обезбедило бесплатне уџбенике којима се пружа додатна подршка ученицима из социјално/материјално угрожених породица.

Повратници по Споразуму о реадмисији

Током школске 2021/22. године у основне школе на територији Републике Србије уписно је укупно 49 ученика, повратника по реадмисији, 21 девојчица и 28 дечака. Имајући у виду нестабилну епидемиолошку ситуацију током 2021. године, као и афирмативно поступање школа приликом одсуства ученика, број ученика враћених по реадмисији се смањује. Напомињемо да основне школе и даље примењују олакшане процедуре уписа односно поновног укључивања у школу, затим ангажују тим за претходну проверу знања и укључују ученике враћене по реадмисији у редовну наставу. Сви ученици враћени по споразуму о реадмисији током 2021. године (школска 2020/21. и 2021/22. година) уписани су у узрасно одговарајући разред. Током текуће школске 2021/22. године ученици враћени по реадмисији укључени су у 13 основних школа и 5 средњих школа у следећим школским управама: Београд, Нови Сад, Ниш, Сомбор, Зрењанин, као и у школе на територији Групе за стручно педагошки надзор Нови Пазар. Највећа концентрација повратника забележена је на територији Групе за стручно педагошки надзор Нови Пазар.

Табела 6. Број ученика повратника по реадмисији са бројем школа по школским управама, школска 2021/22. година

ШКОЛСКА УПРАВА	Број установа образовања и васпитања	Број ученика повратника по реадмисији	
		девојчице	дечаци
Београд	2	5	6
		11	
Нови Сад	3	4	5
		9	
Нови Пазар	8	7	11
		18	
Ниш	1	2	4
		6	

Сомбор	1		2
		2	
Зрењанин	3	3	0
		3	
УКУПНО	18	21	28
		49	

Извор: Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2022

Установе образовања и васпитања су наставиле са применом низа системских мера:

- активно се ради на унапређивању техничких могућности школа успостављањем дигиталних библиотека, са посебним фокусом на школе у којима се образује већи број ученика ромске националности и других ученика из осетљивих друштвених група;
- континуирано се јачају компетенције наставника за рад у дигиталном окружењу;
- усвојен и примењује се Програм наставе и учења за Српски језик као страни језик;
- у основној школи мере обухватају израду индивидуалног образовног плана (ИОП) – пре свега као подршка учењу српског језика и ћирилице - ИОП-1 за српски језик (план за убрзано савладавање српског језика); потом за математику и друге наставне предмете;
- тим за претходну проверу знања;
- обезбеђивање бесплатних уџбеника;
- рад ромских педагошких асистента/киња са ученицима и са породицама;
- појачана сарадња школе са повратничком породицом и саветодавни рад у малим групама;
- упућивање на сарадњу са ромским локалним удружењима и сарадња школе на пројектима цивилног друштва;
- за ученике из ове осетљиве друштвене групе обезбеђен је упис у основне школе и без потребне документације (коју су у обавези да доставе до краја школске године);
- посредовање ресорне школске управе у поступку нострификације.

Поред ових мера, школе пружају и подршку на друге начине:

- помоћ при прилагођавању и укључивању у групу вршњака;
- онлајн подршка у виду часова допунске наставе;
- помоћ у обезбеђивању уџбеника и другог школског прибора;
- саветодавно-инструктивни разговор са породицом;
- појачана индивидуализована настава;
- укључивање у појачану допунску наставу са фокусом на учење српског језика као страног и ћирилице и
- праћење напредовања ученика на основу предузетих мера.

Закон о основном образовању и васпитању („Сл. гласник РС“, бр. 55/2013-3, 101/2017-11, 27/2018-3 (др. закон), 10/2019-3, 129/2021-8, 129/2021-9 (др. закон)) прописује да свако лице има право на бесплатно и квалитетно образовање, да је основно образовање и васпитања обавезно, као и да дете које је држављанин Републике Србије има право да основно образовање и васпитање стиче у националној школи. Према члану 55 овог закона деца из осетљивих друштвених група могу да се упишу у школу без доказа о пребивалишту и потребне документације а са достављеним доказом о здравственом прегледу детета. У протеклом периоду, Министарство просвете иницирало је

унапређивање законског оквира којим се обезбеђује равноправан приступ образовању, без дикриминације на основу пола, расе, језика, вероисповести, етничког порекла, старосне доби или инвалидитета или било ког другог облика дискриминације. Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“, бр. 88/2017-3, 27/2018-3 (др. закон), 27/2018-22 (др. закон), 10/2019-5, 6/2020-20, 129/2021-9) доноси новине у члану 23: „Страни држављанин, лице без држављанства и тражилац држављанства, уписују се у установу из члана 89. овог закона и остварују право на образовање и васпитање под истим условима и на начин прописан законом за држављане Републике Србије. За децу и ученике из става 1. овог члана, за прогнана и расељена лица, избеглице и мигранте и децу и ученике који су враћени у земљу на основу споразума о реадмисији, која не познају језик на коме се изводи образовно-васпитни рад или поједине програмске садржаје од значаја за наставак образовања и васпитања, установа организује учење српског као страног језика“.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја је по поједностављеној процедури током школске 2021/22. године реализовало 38 захтева за изједначавање сведочанства односно захтева за нострификацију диплома, што је у многеме олакшало похађање наставе. Додатна мера подршке пружена је за 36 ученика кроз програм доделе бесплатних уџбеника. Министарство просвете, науке и технолошког развоја је кроз конкурс за коришћење буџетских средстава определило средства за 2021. годину и подржало 1 пројекат чији су корисници, између осталих, и ученици, повратници по реадмисији. Посебну меру подршке ученицима повратницима у систему образовања и васпитања представљају педагошки асистенти (ПА) који су својим ангажовањем ублажавали последице одсуствовања са наставе и доприносе редовности похађања исте.

Министарство просвете настаља са праћењем образовања ученика враћених по Споразуму о реадмисији уз континуирано унапређивање квалитета мера подршке.

Подршка учењу на даљину

У одговору на Covid 19 кризу, током учења на даљину свим ученицима је пружена подршка кроз мере индивидуализације и набавку опреме у сарадњи са различитим донаторима. Уз подршку Ромског образовног фонда и Фондације за отворено друштво набављено је и подељено 550 ИТ уређаја школама у којима се образују ученици ромске националности, а који нису имали потребну ИТ опрему за праћење наставе на даљину.

Више о учењу на даљину ученика из осетљивих друштвених група налази се на линку: <https://mpn.gov.rs/vesti/izvestaj-o-ukljucenosti-ucenika-iz-osetljivih-grupa-u-obrazovno-vaspitni-rad-tokom-nastave-na-daljini/>.

Пројекат „Премошћавање дигиталног јаза за најугроженију децу“ једна је од активности којима Министарство просвете подржава активно укључивање ученика из осетљивих друштвених група у систем образовања. Циљ овог пројекта је пружање подршке даљем развоју инклузивног дигиталног образовања и јачања капацитета институција за његову реализацију, управљање и праћење набављени су сервери који су инсталирани у Канцеларији за информационе технологије и еУправу. Више од 1.500 наставника из 80% свих школа у Србији учествовало је у обуци за администрацију Мудл (Moodle) система за управљање учењем. Припремљени су концепти репозиторијума дигиталних ресурса и агрегатора постојећих отворених образовних ресурса, а имплементација разрађених решења захтева додатни дијалог укључених страна. У 30 пројектних школа дистрибуирана је дигитална опрема (укупно 1890 таблета и 60 лаптопа) и оне су покренуле

новоразвијени концепт библиотека дигиталних технологија (БДТ). Укупан број ученика који су обухваћени активностима је 3111, 15% од укупног броја ученика у пројектним школама. Укупан број ученика који су идентификовани као ученици којима је најпотребнија додатна подршка у учењу кроз клубове за учење (КзУ) је 1243, 594 ученика не поседује дигитални уређај код куће (по полу: 666 чине дечаки а 577 девојчице; ученици ромске националности: 770, али у тим школама имамо и ученике који се образују по ИОП1-184; ИОП2 -119; Индивидуализација - 94. Пројектне активности утицале су и на ученике из категорије економског сиромаштва – 358; припадницима вишеструких вулнерабилних група - 223; сметње у развоју – 57; други типови вулнерабилности – 354). Укупан број ученика којима су додељени таблети донирани у оквиру пројекта на коришћење код куће износи 490. Све школе (30) извештавају да користе таблете дониране у оквиру пројекта у реализацији редовне наставе, ваннаставних активности или у клубу за учење а укупан број наставника који су користили таблете у претходном периоду у наведеним активностима је 515 (односно 28% од укупног броја наставника у пројектним школама). Укупан број запослених у школи који је био ангажован у планирању и реализацији активности у клубу за учење је 580 (32% од укупног броја наставника у пројектним школама). Укупан број активности реализованих кроз КзУ износи 1316, од чега највећи део часова допунске наставе из предмета у којима је идентификованим ученицима потребна додатна подршка у учењу као и друга врста подршке. Набављено и подељено је лаптоп рачунара за све 250 педагошке асистенте у Србији обављена је истовремено са набавком опреме за БДТ за 30 пројектних школа. УНИЦЕФ је у партнерству са Теленор фондацијом донирао 2.200 интернет картица са 15 ГБ месечно на период од две године и 310 модема за 30 пројектних школа и све педагошке асистенте у земљи. У 30 пројектних школа покренути су новоформиранни клубови за учење, као вид додатних активности у вези са подршком за учење, посебно за најугроженије ученике. Подршка за учење у школама је до сада укључивала појачане припреме за завршне испите, организовање летњих школа, активности на јачању дигиталних компетенција ученика кроз обуку о коришћењу таблета и школске онлајн платформе за учење, допунске наставе као групне, индивидуалне и вршњачке подршке. Све ове активности укључуле су до сада 5500 ученика-ица. Психосоцијална подршка је пружена за скоро 3000 ученика-ица. Акредитовану обуку за пружање психосоцијалне подршке, креирану у оквиру пројекта, похађала су 142 стручна сарадника (школски психолози и педагози). У току је имплементација школских планова психосоцијалне подршке, а то се односи и на 10 нових локалних мрежа школских психолога и педагога у 10 одабраних општина. Национална мрежа психолога и педагога је у потпуности оперативна кроз организовање вебинара и тематских састанака и пружања подршке пројектним школама и локалним мрежама у пружању психосоцијалне подршке.

Мере за спречавање осипања из система образовања

У новој Стратегији развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030, као и претходној (до 2020), превенција осипања из образовног система препозната је као једна од приоритетних области деловања у обезбеђивању квалитетног образовања за све у у којој су дефинисане и мере за спречавање осипања деце и ученика из школовања. Школе примењују систем за рану идентификацију и реаговање у циљу спречавања осипања из образовног система, по протоколу који је дизајниран на локалном нивоу за спречавање осипања из образовања који повезује школу са центром за социјални рад, интерресорним комисијама, здравственим центрима, судијама за

прекршаје, локалним самоуправама и другим релевантним механизмима и партнерима на локалу (ромски координатори, педагошки асистенти, здравствене медијаторке). Са Заводом за вредновање квалитета образовања и васпитања креирано Упутство за спречавање раног напуштања образовања са препорукама и предлозима мера за превенцију осипања.

У последње три године акредитовано је **43 програма стручног усавршавања за наставнике** а везано за област превенције напуштања образовања. У извештајном периоду реализовано је 309 обука које су обухватиле 7983 учесника. Такође, реализовано је 123 обука са листе обука од јавног интереса које је похађало 3030 учесника.

Увођењем јединственог образовног броја (JOB) који прати његовог носиоца кроз све нивое формалног образовања и васпитања и представља кључ за повезивање свих података о детету, ученику и одраслом у ЈИСП-у биће омогућено праћење детета у систему.

Ово праћење укључује и податак о напуштању система и враћању у систем. Свака основна и средња школа је у обавези да донесе и реализује план превенције осипања. Развијена је методологија за рану идентификацију ученика у ризику од осипања, а ученици у ризику од осипања су препознати као осетљива група која може остварити право на индивидуални образовни план (ИОП). Саставни део ИОП-а је и индивидуализовани план превенције раног напуштања школе.

Министарство просвете је било партнер у реализацији и/или је подржало бројне пројекте организација цивилног друштва који су за циљ имали спречавање осипања ученика из образовног система. У оквиру ИПА 2014 пројекта „ЕУ подршка ромским ученицима за наставак средњошколског образовања“ сачињено је Упутство за спречавање раног напуштања образовања са препорукама и предлозима мера за превенцију осипања од стране Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања, које је у јуну 2021. године подељено и представљено на онлајн сесији са средњим школама и регионалним школским управама.

Током рада на Упутству прикупљене су следећи подаци о вези напуштања школе и стипендирања.

Табела 7. Приказ броја стипендираних ученика и процента напуштања средње школе по школским годинама

<i>Школска година</i>	2014/15.	2015/16.	2016/17.	2017/18.	2018/19.	2019/20.
<i>% напуштања средње школе</i>	7%	3%	1%	2,4%	3,5	2,3%
<i>Број стипендираних ученика</i>	525	516	498	500	312	503

У оквиру истог пројекта припремљено је Истраживање о успешности програма стипендирања/менторске подршке на крају школске 2020/2021. године, од стране Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања. Подаци ће бити доступни у наредном периоду.

Имајући у виду изражене потребе установа образовања и васпитања које наставу остварују на једном од језика националне мањине, Министарство просвете је уложило додатне напоре да обезбеди подршку кроз институт подршке саветника-спољних сарадника. За област унапређивања образовања на језицима националних мањина ангажовано је укупно 23 саветника-спољна

сарадника, за инклузију у образовању 37, док је за заштиту од насиља и дискриминације ангажовано 73 саветника-спољна сарадника.

Министарство просвете је током 2021. године реализовало је свеобухватну обуку за примену међупредметне компетенције *Одговоран однос према здрављу* коју сви наставници треба да подрже код ученика. Пројекат је подржан од стране УНФПА/Популационог фонда УН. Програм обуке за оснаживање запослених у образовању за развијање одговорног односа према здрављу, очување здравља и безбедности ученика реализован је применом каскадног система обуке. Обука је обухватила просветне саветнике из свих школских управа (36 учесника), а затим и стручне сараднике из сваке школе у Србији (1.800 стручних сарадника). Стручни сарадници из свих основних и средњих школа у Србији током школске године реализују предавања са наставницима који кроз свој раду настави и у ваннаставним активностима развијају ову међупредметну компетенцију. Неке од тема су и родна равноправност, малолетнички брак, репродуктивно здравље, превенција ризичних понашања (алкохолизам, наркоманија, цигарете) и сл. Школске управе прикупљају од стручних сарадника из школа прилоге и примере добре праксе који се као одрживи ресурси објављују на Националном образовном порталу ЗУОВ.еду, <https://zuov.gov.rs/zdravlje/>.

У оквиру пројекта „Партнерство за праведно квалитетно образовање“ који реализује МПНТР у сарадњи са Центром за интерактивну педагогију и „Песталоци“ фондацијом (2020-2022) ради се на препознавању ризика од сегрегације у 10 основних школа. Активности су усмерене и на јачање сарадње на локалу, развијање праведне уписне политике, као и на јачање капацитета локалних управа и школа, и унапређивање квалитета образовања. Обезбеђена је материјална и техничка подршка школама и ученицима за реализацију наставе на даљину (са посебним акцентом на ученике из осетљивих група), обуке за запослене, развијени су едукативни видео материјали за родитеље, а обезбеђени су и грантови за реализовање заједничких активности у којима учествују школе у ризику од сегрегације и партнерске школе. Са све три локалне самоуправе започет је процес израде Акционих планова за развијање праведних уписних политика и превенцију сегрегацију. У току је завршна фаза израде Водича за примену *Правилника о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности*, кроз разраду чланова Правилника који се односе на сегрегацију. Неке од примера добре праксе рада на локалу применио је и овај пројекат кроз успостављање локалних пројектних тимова и потписање меморандума о међусобној сарадњи, затим, реализоване су непосредне обуке и радни састанци са циљем раземне искустава. Важан корак ка елиминацији сегрегације су и развијени су акциони планови за праведне уписне политике. За ученике из осетљивих група обезбеђена је додатна подршка у учењу кроз организовање допунских часова за надокнаду градива и помоћ у учењу. Школе кроз добијене финансијске грантове планирају и реализују низ заједничких активности у којима су учествовали ученици, наставници и родитељи. Поред запослених у школама који раде на јачању својих компетенција, подршку добијају и родитељи ромских ученика кроз панел дискусије о правима деце на образовање, препознавању и поступању у ситуацијама дискриминације. Снимљена су три промотивна филма⁴ у којима су представљене фокус школе, што је битно допринело промоцији школа и повећаном интересовању

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=2w02o6dwsss&t=214s>
<https://www.youtube.com/watch?v=RVOM7kdI2KU&t=15s>
<https://www.youtube.com/watch?v=yP5jLRtgBO8>

родитеља за упис деце у први разред. Пројектне активности су промовисане на друштвеним мрежама и локалним медијима. У школску 2021/22. годину уписано је за 10% више ученика у први разред у три фокус школе у односу на претходну школску годину.